

Met de vrijheid in zicht doodgeschoten

“Ik wil dat mijn as bij onze Gijs bijgezet wordt”. Ik hoor dat aan maar zeg niets. Eigenlijk ben ik er altijd van uitgegaan dat mijn ouders gewoon begraven willen worden. We zouden dan nog een graf kunnen bezoeken. Maar nee, het wordt cremieren. Ook realiseer ik me nu voor het eerst dat het verdriet om het verlies van zijn tweelingbroer dieper zit dan ik me ooit gerealiseerd heb. Hij heeft tenslotte ook een vrouw, mijn moeder. Hij denkt daar niet eens aan. Hij wil bijgezet worden bij Gijs. Punt. Toch vraag ik, zolang hij leeft, niet naar Gijs. Waarom eigenlijk niet? We weten allemaal dat Gijs tijdens de bevrijding van Den Bosch doodgeschoten is. Een gegeven. En nu is het te laat. Mijn vader is in 2007 overleden. Toch wil ik nu ontrafelen wie Gijs was en wat de omstandigheden waren waaronder hij is omgekomen. Ik wil Gijs een gezicht geven maar eigenlijk doe ik het ook voor mijn vader.

Het gezin Van Elten

Op 11 oktober 1919 trouwt de zevenentwintigjarige sigarenmaker Petrus Theodorus (Piet) van Elten in 's-Hertogenbosch met Constantina Cornelia (Cor) Boelens. Zij is tweeëntwintig jaar oud en naaister van beroep. Ze gaan wonen in het Rozemarijnstraatje, een van de oudste en smalste straatjes van Den Bosch. Zes kinderen worden er in dit huis geboren, vier jongens en twee meisjes. Helaas sterven de oudste vier al op hele jonge leeftijd. De doodsoorzaak is niet bekend maar de huizen waren vroeger koud en vochtig waardoor hygiëne ver te zoeken was en ziektes op de loer lagen. In 1928 verhuizen Cor en Piet samen met hun twee overgebleven kinderen, Connie en Nelly, naar de Eikenstraat 26 in de Graafsewijk. Op 1 maart 1929 wordt de tweeling Gijs en Jan geboren, eerst Gijs en tien minuten later Jan. Als de tweeling 4 jaar oud is verhuist het gezin naar de Pelikaanstraat 4, een nieuwbouwwoning in de Vogelwijk, ook wel Siberië of sieb genoemd. Het was een probleemwijk. Tegenwoordig heet deze wijk Orthenpoort. In deze wijk lag ook een woonwagenkamp en een aantal bedrijven, waaronder de gemeentewerf. Omdat de wijk groeide werd hier een jongens- en meisjesschool gebouwd, de Tharcisiuschool en de Sint Imeldaschool. Op deze scholen gingen de kinderen Van Elten naar school. Piet werkte bij Sigarenfabriek Antonio (voorheen Azijnman). In 1936 vestigde Antonio zich ook in deze wijk.



Jan (l) en Gijs (r) ± 11 jaar

Piet werkt hard om zijn gezin te onderhouden en ook Cor draagt haar steentje bij. Breed hebben ze het niet. Zoals vele gezinnen in die tijd hebben ze een moestuin waarin alle vier de kinderen, met grote tegenzin, moeten helpen. Het leven gaat zijn gangetje. Totdat op vrijdag 10 mei de Duitsers ons land binnenvallen. Nederland is in oorlog.

De oorlog

Op zondag 12 mei, Moederdag en 1^e pinksterdag, marcheren de Duitsers Den Bosch binnen. De bruggen over de Zuid Willemsvaart worden opgeblazen en het centrum is (tijdelijk) niet meer bereikbaar voor de bewoners van de buitenwijken. Ondanks de oorlog gaat het leven min of meer gewoon door. Hoewel er nog voedsel genoeg is, gaat toch alles op de bon. De kinderen gaan naar school en spelen op straat de spelletjes die ze altijd al speelden. Naarmate de oorlog vordert wordt het leven steeds grimmiger. 's-Avonds is iedereen verplicht de ramen te verduisteren en men mocht tijdens de spertijd de straat niet meer op. Ook steeds meer (school)gebouwen worden opgeëist door de Duitsers. Kinderen krijgen les op andere scholen of parochiehuizen

Piet sluit zich samen met zijn zoon Connie van 14 aan bij de blokploeg. Al vrij snel na het uitbreken van de oorlog werden in Den Bosch in elke wijk blokploegen samengesteld. Een blok bestond uit ongeveer 300 woningen. Aan het hoofd van elke blokploeg stond een blokhoofd. De blokploegleden herstelden schade, controleerden 's-avonds of men wel goed verduisterde en hielpen bij het bouwen

van schuilplaatsen. Connie was na de lagere school de bouw ingegaan en Nelly was, net als haar vader, bij Antonio gaan werken.

In 1942, na het verlaten van de lagere school, gaan Gijs en Jan werken. Jan gaat de bouw in en Gijs wordt leerling-typograaf. Vanaf die tijd worden ook zij actief in de blokploegen.

In ditzelfde jaar en het jaar daaropvolgend verdwijnen de joden uit Den Bosch. Ze zijn gevlucht, zitten ondergedoken of zijn gedeporteerd. In het bevolkingsregister werd dikwijls genoteerd 'VOW', vertrokken onbekend waarheen.

In 1943 moeten er in Den Bosch ± 3200 Duitse vrouwen en kinderen ondergebracht worden vanwege de bombardementen van de geallieerden op de Duitse steden. De gemeente stuurt brieven met het verzoek voor vrijwillige ontruiming. Men moet zijn huis compleet met inboedel afstaan. Het gaat in eerste instantie om gezinnen waarvan vier of minder personen in het bevolkingsregister staan ingeschreven. Als men zich niet aanmeldt is de kans zeer groot dat het huis gevorderd wordt. De familie van Elten bestond uit zes personen en hoefde gelukkig niet hun huis uit. De gemeente liet van alle huizen waarin Duitse vrouwen en kinderen gehuisvest werden inventarislijsten opmaken.

Naarmate de oorlog voortduurt, worden voedingsmiddelen en tabak steeds schaarser. Piet verkoopt tabak of ruilt het tegen etenswaar. Waarschijnlijk is in deze tijd zijn bijnaam 'de jood van Elten' ontstaan. Cor kan door middel van haar werk als naaister ook haar steentje bijdragen. Het gezin heeft dan ook geen honger geleden. Hun huis stelden zij vaak open voor familieleden en bekenden om mee te eten.

De vrijheid in zicht

Na D-Day, 6 juni 1944, lonkte de vrijheid. Er gingen geruchten dat de geallieerden de Nederlandse grens waren gepasseerd. Hoewel dit gerucht niet waar was, verlieten de Duitsers op Dinsdag (5 september) in allerijl Den Bosch, om drie dagen later weer terug te keren. Zij verschansten zich vooral in de wijk het Zand en dan met name in de meelfabriek van Meneba, het latere Koudijs.

Volgens een rapport van A. Wonink, plaatsvervangend Wijkhoofd van wijk 15, vielen vanaf 23 september de granaten op Den Bosch. Onder leiding van wijk- en blokhoofden werden talloze schuilgelegenheden gebouwd. Overdekte brandgangen werden met bielsen afgeschut en diverse personen stelden hun kelders beschikbaar. Ook werden er schuilloopgraven gebouwd en op de gemeentewerf bouwden ze met trottoirbanden een bunker. Uiteindelijk was er voor honderden mensen een schuilplaats. De blokleden haalden ondertussen het huisvuil op, leidden de verkoop van eerste levensbehoeften in goede banen en zorgden ervoor dat iedereen water had. Ook Piet en zijn drie zonen hielpen mee.

Op 22 oktober begint de aanval op Den Bosch. De eerste slachtoffers vallen en iedereen probeert een veilig onderkomen te vinden. In de nacht van 23 op 24 oktober zijn de granaataanvallen hevig. Het duurt uren voordat het weer stil wordt.

Bij dit tunneltje werd Gijs door scherpschutters in zijn achterhoofd geschoten vanuit de toren van Meneba meelfabriek



Op dinsdag 24 oktober omstreeks 16.00 uur is Gijs bezig met het versterken van een schuilkelder, als hij door een Duitse scherpschutter in het achterhoofd geschoten wordt. Samen met nog drie gewonden, W. Cadee (schot in rechterpols), J. Rockven (schot in het achterhoofd) en E. Steenbekkers (schot in het strottenhoofd), wordt hij behandeld door een Engelse arts in het fraterhuis in de Soniusstraat. Helaas kan de arts weinig meer doen. Gijs is te ernstig gewond. Hij gaat naar huis om te sterven. In de nacht van 25 oktober, om 02.00 uur, overlijdt Gijs, slechts 15 jaar oud. Zijn ouders verliezen hun vijfde kind en Jan zijn

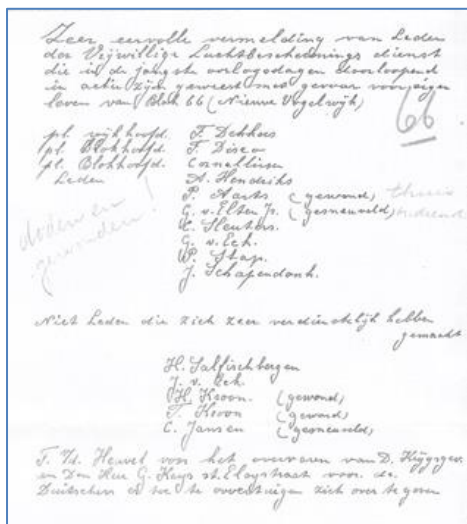
tweelingbroer, uitgerekend op de dag dat de Tommy's Den Bosch bevrijden. Gijs wordt zolang in een nood graf begraven. Pas drie weken later wordt zijn overlijden aangegeven bij de burgerlijke stand door J.P.F. van Dinther, een onderwijzer. In januari 1945 wordt hij door zijn ouders begraven.



1Dit bidprentje werd vermoedelijk gemaakt door het bedrijf waar Gijs als typograaf werkte

Na de oorlog

Den Bosch was dan wel bevrijd, rustig was het er allerminst. Van boven de rivieren werden met grote regelmaat V1 raketten richting Antwerpen afgevuurd. Men hoorde de raketten aankomen, als het geluid ophield dan was de raket ergens ingeslagen. Veel Bosschenaren baden dan ook het schietgebedje 'Ach lief vrouwke, gift 'm nog een douwke', in de hoop dat de V1 Den Bosch zou passeren. Een Hongerwinter, zoals men die meemaakte boven de rivieren, heeft Den Bosch niet gehad. Maar het eten was wel schaars en men moest de boer op voor voedsel. Pas na 5 mei 1945 werd het stil en kon men gaan denken aan de wederopbouw. In 1969 werden alle gesneuvelden door de Oorlogsgravenstichting herbegraven op een speciaal ereveld op begraafplaats Orthen en Den bosch. Ook Gijs ligt daar begraven.



Hiernaast een kopie van een handgeschreven document met de volgende tekst:

Zeer eervolle vermelding van leden der Vrijwillige Luchtbeschermingsdienst die in de jongste oorlogsdagen doorlopend in actie zijn geweest met gevaar voor eigen leven van blok 66 (Nieuwe Vogelwijk)

Het document is niet ondertekend.



Het gezin Van Elten in 1949. Nelly, vader Piet, Jan, moeder Cor en Connie

Bronnen

BHIC:

Geboorteakte Gijs en Jan van Elten (Akte 184 en 185 d.d. 1 maart 1929)

Uitgewerkte stamboom van het gezin van Elten aan de hand van aktes

Stadsarchief 's-Hertogenbosch:

Overlijdensakte Gijs van Elten (Akte 852 d.d. 16 november 1944)

Rapport geschreven door A. Wonink, Wijkhoofd wijk 15

Kopie van lijst met eervolle vermelding leden der Vrijwillige Luchtbeschermingsdienst van blok 66

CBG

Persoonskaarten: Gijs van Elten, Petrus Theodorus van Elten en Constantina Cornelia Boelens

Familiearchief

1940 Muntel-Vliert 1945, Een bossche wijk in de oorlogsjaren. (Een boekje uitgegeven door Wijkraad Muntel-Vliert-Orthenpoort)

Brief van de Oorlogsgravenstichting d.d. 18 maart 1969

Foto van Gijs en Jan van Elten

Foto van het gezin Van Elten in 1949

Bidprentje Gijs van Elten

Foto van plek waar Gijs van Elten doodgeschoten is (tunnel onder de weg door van de Vaaltweg naar het Werfpad)

Ine Hendriks-van Elten

Juni 2013